

ԳՐԱԿԱՆ

ԵՐԲ ՊԶՏԻԿ ԵՆ

ՆԱԲԵՍԱԼ

Տաճան:

— Մի վախճաք, բռնե՛ք՝ պալատ: Նման՝ միս-
նեբուն. այնքան շատ ու զատ, միս կառոյցնե-
րէն: Դէպի փէշերը Ողիւպոսի, գմբէթ գմբէթ, ու
պարիսպ պարիսպ, իբաւ է՝ տաճկի, պէյ ու վիս-
ւալի, ու ատոմ՝ տարբեր:

Աս մէկն ալ՝ հայտ:

Տեղը:

— Քաղաքին արուարձաններէն, Շիւսք մը՝
կապար գմբէթներու ու կանանչ գմբէթներու,
այս վերջինները սօսիներէն, եղիւններէն: Որոնց
քովերէն սե. կերտները նոճիներուն:

Պալատնե՛ր. ջերմուկի ռուբերուն մշուշին մէ-
ջէն որ հէքեաթի մը դէին լեզուին նման, մերթ
կտոր կտոր, մերթ ալ մէկ բերնով կը լցէ անոնց
ներմակ պատերը ու պոռոյտ կուգայ անոնց բազ-
մաբուխ տանիքներուն: Անօթի՛ք, հէքեաթին դէն
ալ: Ու շատոնց է որ ես ներմակ այդ շէնքերը
նմանցուցեր եմ կարագի գէղերու: Ու մի հար-
ցընէ՛ք՝ ինչու՞. ո՛չ ուրիշ բանի: Որբերը տարբեր
նայեցան ներմակ բաններուն:

Իմ գո՛ծը, սա կաղանդ օրով, իմ գեղէն հե-
ռու, թուրք սա քաղաքին մէջ ու խորք սա պա-
լատին:

— Ատ ալ կը գիտանաք:

* * *

Ձիւն:

Հարկաւ:

— Բայց ոչ՝ գեղիւնը, կատղած ու անգութ,
որ պատերը նեղքէր ու ներքը մաղուէր, սանկ
կուշտ, յորդ ալիւրի թիւ մը վրելով մեր ին
սենեակին հողէ յատակին: Եւ ոչ՝ աներես ու
գաղանկ այն ասղիտաւք որ գէշ պատապար-
ուած միւսերդ կը գանէ, այնքան հաճոյքով, թո-
ղած աշխարհը, անոր արձակութիւնը ու սուր
սուր լեզուով կը ծակէ գէջը. լաց ու արիւն բե-
րելով նեղք նեղք մատներէդ:

Ձիւն:

— Ոչ հաստ, ոչ բարակ:

Ան՝ որ համ ունի, տանկ մարտի կիսուն, ներ-
մակի տեղ քիչ մը կապտորակ, հալած ապակի:
Ջոր կը ծաղրէինք, ուժգին պոռայով Արաղիմե-
րուն Եղար յիմար երեսին ու կը ծծէինք բոկ մեր
կրօնէին տակ կոխկրտելով հեղուկ իր բիւրեղը:
Մի սուսաք որ ձմեռ նոր կը մտնենք:

Ու անոր փշրանքները կ'իյնան խոշոր խոշոր,
քաղքի սա մասին, հաղիւ խաւ կապող: Ոչ մէկ

հով: Բայց մօտէն, հեռուէն՝ տաքուկ ջուրերուն
հոգին: Որ կը գաղջնանայ ու քաղցր կ'ըլլայ փո-
ղոցին վրայ ու գաշտերն ի վար:

* * *

Ու պարտէ՛զը սա պալատին:

Հարկաւ: Տարուան մէջ օր մը: Պալատի տղայ:
Մինք զայն կը տեսնենք, արձակ համարձակ:

Կը վաղեմ՝ բոպիկ — զուք չէք գիտեր թէ
ինչ խնամքով պաներ եմ մաւանք, ժամէն տըր-
ւած որբի կօշիկները — կակուզ այդ ալիւրին
մէջէն զոր հէքեաթ մը անհամար տողարկներու
կ'ամբարէ, ամառը բաշխելու համար զայն բոլոր
մեղիպէտներուն. աշխարհ՝ զրկուած, միայն ու
միայն հացի ետէն, որսալու հանուած շունե-
րուն նման: Հացին ետէն լարուած գործիքներ,
թերեւ մեր մօրն արգանդէն: Մինչև ե՛րբ: Բայց
մինչև յատակը հողին ուր քակուելու է դժբախտ
անէ՛ծքը մեզ այդպէս կապող: Այսպէս կը մտածէ
գիրքէ գիրիչ: անմասն իմ մամա, տասր տարե-
կան ասպարէզ իջած, ցամաք հացի հանքերուն
խորը: Իմ մամա, որ կ'աշխատի ամառ թէ ձմեռ:
Մետաքսի ամառարաններուն մէջ երբ բաց են ա-
նոնք: Օտարը չեմին: Հացի՛ լուացքի՛ տախտակ
սրբելու՝ հիւանդ հակելու: Որպէսդի բերէ չոր
հաղք մեղի: Ես՝ քովիկը միշտ: Մեկը՝ անոր այ-
րիւնքին:

* * * * *

Պատուհանէն մասնակը Մաննային:

Որ կը սարսափի, հաւանաբար մերկ ոտներուս
հաշույն, իրենները տուած երեք խաւ բուրդի
գգուանքին:

Պալատին պարիկը: Հարկաւ: Ան ալ մայր
ունի, վերը, տղաբերքի ցաւերով:

Կը նայիմ:

Ինծի այնպէս կուգայ որ ապակիին կարմիրէն
է անցեր անոր դէմքը: Բարակ, բաց արիւնի մօտ
ափ մը բան՝ անոր երկու երեսներուն, որոնց
ներմակը աչք կ'առնէ գէմէն: Ինծի տարեկից,
Բայց զինքը լացնող սա մեծ ցաւին մէջ ինծի
շատ մօտիկ:

Ես վեր եմ տաննէն:

Կը կանչէ ու կուլայ: Բանտարկած են զինքը:
Ձիւնը: Քաղցր ու անձայն: Պարտէ՛զը անձա՛ծ
իւր երեսներէն ու հարանեւորած իւր թիփիկներէն:
Ձիւնը. ածուներէն ներս անարատ սաւան: Յետոյ:

Գլուխս քաշած կը սուգեմ խորը քողքով
ծառերուն, ճնճուկ ճնճուկ որոնք թևերը հաստ
ու թաց կը զարնեն իրենց մանր կողերուն: Կան
որ կը կաղանկ, աշխնքն ստեղծ կը փորձեն թըռ-
չիլ: Քաղքի ճնճուկներ, հարկաւ: Վախկոտ՝ ա-
նոնց տղոց պէս: Մէկը կը կծկոի մատներուն
ներքեւ հաւկիթէն նոր փախած ճուրիկին նման:
Շունչովս տաքցելով անոր սառած թևերը, ու
աշուկներուն քովէն սառոյ գիծերը, կը դառնամ
պալատ, հպարտ ու խելօք, մինչ մերկ սրունք-
ներուս թեթիւ չոգի մը խաղայ բարի:

* * *

Գիտեմ թէ օրը ծանր է շատ, սա պալա-
տէն ներս:

Ու ասիկա՜ հակառակ կաղանդին որ գիշեր-
ւընէ եկած է արդէն: Ու շատ շատ, հօքբուրս
ըսէր պիտի՛ ամենամօլ քան բերած տունն աղ-
ջկան: Մոռցեր է սակայն, այդպէս կը պնդեն
զինքը սա սենեակին փաղող մեծերը, աղուոր
պէտէջք որ Մաննային քուրիկը կամ աղբարիկը
ըլլայ պիտի:

Ու տխուրը ան է որ այդ պէտէջքը արդէն
հանուած է Աստուծոյ պարտէզէն, չարակը տըր-
ւած կաղանդ պարտէզէն: Ու հիմա չի կայ: Ի՛նչ
խմար են մեղունքները: Ձէ՛ մոռցեր ուշուռնքն
ու մասունքն, կոշիկն ու գլխարկը, խաչն ու կըրծ-
կալը, բայց մոռցեր զի՛նքը: Իրաւ որ յիմար:

Ո՛ւր, սա ցուրտին, պտիկն պէտէջքը, որուն
վրայ, երկու որ է, Ժամեր չարուստի խոսքը ենք
Մաննային հետ, շինելով քիթը: Բերանը, մանրիկ
ու արուար: Ու թաթիկները՝ փիղի ոսկորէն: Ու
աղուկները կակուղ խմորէն իր ապակի գնդիկնե-
րուն: Ու մարմինը, ձիւնեքէն բերուած: Ե՛ս.
այդքան կանուխէն ճարտարպետը մարդկային
չէնքին: Ան մտիկ կ'ընէ ու կը նայի դուրս, փըն-
տուրով հանքը իմ բարձաններուն: . . . Ու շարք
ենք, անուշիկ իր ճաշալովը, — կին է վերջապէս
— խաղալիկները «նամբու» այդ պտիկին, խաչն
ու պլխալիկը, սանտրին ու կրծկալը, ու տոտիկնե-
րը, ձիւնի գունաւորով: Եւ ուշուռնքները: Եւ զին-
ւորները: Եւ շաքարները: Բոլորն ալ բերուած
կաղանդ պարտէզին խոշոր սոսկառովը:

Բա՛յց . . . չի կայ պէտէջք:

Նհտան, շատ ծանր՝ օ՛րը, պալատին գլխուն:
Նհտած են մեզ վար, սա գետնայարկը: Որուն
սենեակէն պատուհանները փառք որ պարտէզը
ունին իրբն տեսարան: Ես կ'անցնիմ արագ ու
քղզ չեմ խօսիմ հարուստի տունէն, հակառակ
անոր որ մէջն առարկայ պրիսմակէ մը կ'անցնի
մէջս իշնալու: Աշխարհք է ասի: Ու ես չեմ հե-
զինակը ուս պրիսմանքներուն: Թող ինքը մտածէ
իւր սու ըլլածին: Այսպէս ենք գտարք մենք, մա-
մաս, մօրքուրս, աղբարներս մեր այն գիշերները
եք պաղտիկ ենք առանց ուտելու, առանց կրակի
ու առանց լոյսի, խորը սա ըսողքին եք երկու
տուն վար պատուհաններէն փողոց կը թափեն
միւս ու ոսկորներ: Թող ինքը մտածէ իր սա ը-
րածին:

Մեզ նհտած են վար, սենեակին մէջը որուն
դուռը ամուր կը պահեմ, հնազանդեղու համար
մօրս պատուէրին:

— Մաննան չ'ըլլէ դօրս:

Բա՛նտ: Յանցա՛նք: Պատմ'ի:

— Ո՛ւ, ո՛ւ:

Եր'ուքս ալ սահլան ականջ ենք դարձեր,
պոզուսն: Ժեճող ալ խուլ մեզ հասնող սա ծանր
հեծքերուն որոնք կառքերը կ'ընեն մէկը միւսի
ետեւէ: Անոնք կը բերին սա պալատէն ներս
քաղքին բոլոր մեծ մեծ թմիկները:

Հիւս՛նդը:

— Մաննային մամաս:

Նհտը, շատ ծանր հիւս՛նդ:

Ու սենեակին մէկ երեսը բռնող վառարա-
նին ասլին. հնգուկը, ինքլիները գտած, կը

թօթուէ իր աշուկները ոտքին եղունգներովը,
մինչ գլխիկը ալ ու ձախ կը ջննէ սոկեղօժ ու
կասկածելի շաքարները, մեր հեքին ու ձայնէն
«նօլի ոօլի» ցատկելով, լոյսին վազելով:

* *

Մեղքցուելի՛ք, հնգուկէն աւելի սա խեղճ
ազլիկը:

Անիկա կը վախճայ հօրմէն որուն քայլերը
դուրսէն կը հաննայ բայց որուն գիրկը վազելու
համար չի բանար զուռը: Ձի բանար. կանխաւ
վերաւոր տեսնելիք պատկերէն: Երկու որ կայ.
քունը չէ ինկած այդ հօր աչքերուն, գիտնեք ա-
տիկա: Եւ ըսեմ հարկը, դուք ըրէք հաղար, ա-
նիկա ի՛նչեք ելած է պալատին սանդուխտները,
դէպի սենեակը ուր «պառկած» է Մաննային
մամաս:

Ինձ ծանօթ, այդ ցաւը, շատ կանուխէն:
Մեր գեղը ատոր անունը կուտան առանց խպնե-
լու, մեծին պտիկէն: Բայց հոս քաղաք է: Ու
մուլ է չորս դիւ: Ազլիկը: — Ձեմ հարցներ:

Միան, յատկ է որ մուլն ու խորունկ բան
մը կը կատարուի վերը, հոն ուր բժիշկները կ'ել-
լին ու կ'իջնեն: Որուն մինչև գետնայարկ սա
երկարուսը միւրս կորսողը բան մը կը դառնայ
քիւ քիւ քանի որ մեծ մեծ, շատ մեծ հիշի մը,
ցաւի տակ փրթած քիւ մը ընդհատ ընդհատ կը
կը հասնի մեզի, լեցնելով անապին պալատին բո-
լոր յարկերը ու յորդած մեզ ալ կը գտնէ: Ամէն
սնգած, այդ ձայնին սուրբն տակ Մաննային
զէ՛մըր գեփ գեղին կ'ըլլայ: Աշքերը կ'ուռնին: Ու
մատները կ'երթան երեսները պահելու, մինչ ա-
նոնց ճեղքերէն մանր աղբուրի մը պէս կը հոսի
բաւը:

— Անուշիկ մամաս:

Ու չի վերջանար:

Մա՛ն:

Քաղքցին այդ բանը շատ չի հասկնար, անոր
հանդիպելով մեր չորս պատերէն ներս:
Ե՛ս:

«Տըպերքի» աղէտները կանուխէն ճանչցող,
կը խռովիմ այն յուզումներուն, այն կոծածութեանց
հաշտոյն որ այդ գիծէն մահի՛ն կը բանայ եր-
բեմն գեղին երեսին, մէկ օրէն միւսը չէն, ա-
նուշիկ տուն մը հիմէն քանդուլով, շարան շարան
որբեր պարպելով դանառայնեցուն ու տարիներ
տեղող սուգ մը գամելով անիծուած յարկին: Վայ
այն փոքրերուն որոնց մայրն է մեռնողը: . . .

Կը զոգամ ներսէն, նայուածքով պաղած ա-
նոր աչքերուն: . . . Մինչ, գլխուս տակ կ'անցնին
թափօրները կ'եճեցնուի միտած մատաղ հարս-
նեցուն:

* *

Մամաս:

Կուգայ Ժամը հեղ մը: Ինքը չէ վրան: Մոռ-
ցած է զիս ու կը բռնէ թեկերը տունին ազլիկան:

Այս աղաւթ, դեպիւս է ան ալ:

— Մամաս:

Ու կը յաւիտ խորը անոր ծանր նայուածքին:

Աղքատութիւնը մեզի զստ տուած է այդ նայուածքներէն:

— Ըսի՞ր:

— Ըսի:

— Քանի՞ հեղ:

— Եօթը:

Ըսածս՝ Հայր մեր:

— Որդի Աստուծ:

— Երեք:

Կը խնդան անոր արեւըրը: Մաննան՝ անծանօթ այս ամէնուն: Բայց չի հարցնել: Օրեր կան ուր ամէն հետաքրքրութիւն վախ է մեր հոգուն:

— Խաղացի՛ք:

Ու խեղճ կինը չի գիտեր թէ բոլոր խաղալիքները կ'իյնան մեր ձեռքէն, երբ պալատին ընդերքէն, գոց որոտումի նման հիւր հասնի մեր յարկէն:

— Խալկի՞նք:

Իր մշտնաշնչը երկու օր է, կ'եռայ ու կ'եռայ: Խաբեր եմ գիշերը, մատաղի ջուր մը գնելով հոն ուր ես գիտեմ թէ ինչն է որ կը տաքանայ: Իր մշտնաշնչը: Գիտէ որ պահէ է օրը: Գեռ շարաթի մը կայ մատաղի առտուան: Ու ոչ-խար չի կայ:

— Խալկի՞նք, մամա:

— Լեցո՛ւր: Առանց տեսնելու գիտէ անիկա ջուրին հասնի՞ր:

Ու անոր վատառութիւնը որ կ'անցնի ինծի: Գեղացի կնիկ, մահուան ընտանի, այնքան անկողիններէ: Անոր անուրբը չի խաբեր երբքը:

Բայց չի պատասխաներ աղջկան որ օխտ առած անոր արեւըրը լեցնող հաւատքէն կ'ուզէ իմանալ, ի՛նչու է կ'ուան սա կաթսաները որոնք մատաղի առան կը նստին եռանդանիին: Ան ուրիշ՝ գիտնայ թէ տղաբերը ինչ մեծ աղմուկ է, նոյնիսկ գիշերը: Ան ինչ օճախներ: Ան ինչ խալկիներ: Ան քանի քանի սափորով հարմներ: . . . Ոչխա՛ր: Միամիտ աղջիկ: Հոս է որ անոր սպասելու չափ անգէտ են պղտիկներն: Բայց գիտէ որ աղա իր հայրիկին մեկ բաւը բաւ է կէս ժամէն հոս բեռնու տարը ոչխար:

Յետոյ, յանկարծ, չըթները խածնելէն

— Պէտէ՛ք:

Արցունք ու փոփուք: Ինչո՞ւ այսքան տարբեր են տղաց ձայները: Գիտէ: Ձի գիտե՛ր: Կ'անա՞յ: Բռնած է մօրս ձեռքէն: Ու աղայանքը յատակ թելի մը պէս կախ է տակաւին անոր բեռանէ:

— Հիմա աղջիկս, հիմա:

Կը լեցնել իմ արեւը: Բայց կը զօրանամ, վատնա՞յ: Գոց գիտեմ մամայի հոգին որ վախ չունի: Հակառակ բժիշկներու սա թափօրին: Մայրերը Աստուծոյ արջին տակն են լման տարի մը:

— Առաջ Աստուած, հիմա, աղջիկս, հիմա:

Բայց սենեակին մէջ ծանր է սա պահը: Օրը չըկուած կը գտնայ իր վերջին:

Ճնճա՛ղը:

Որ կը պոռայ կաթիլ կաթիլ:

— Աս ի՛նչ է:

— Պարտէկէն բերաս:

— Բաց պատուհանը:

Ծանօթ հէքեաթին որ թաղունը, նոյնիսկ պատուհանէն զուրս, խերով կը մեկնէ ամէն աղքատերէի, կը բանամ ապակին:

Վառարանին լոյսին մէջ կէս մը ոսկեղօծ ու թաւեայ իր գլուխը կը տնկէ թաղունը զէպի պապ հոսանքը: Ծառերուն իսկապէս հիւստեած հիւզերը ճօճքի կը մոնեն: Ճնճա՛ղը կը կենայ զինուորի մը թիւին ու կը շարունակէ կաթիլ կաթիլ իր ծիւ ծիւր:

Կը գոցեմ պատուհանը: Խոշոր է շունչը որ կ'ելլէ բերնէս:

Ու ճնճա՛ղը աղչեալիս. մօրս մեկնումէն յետոյ իր «գործին», մենք կ'այցցոյնք մահէն ու կենեմէն: Իրիւն ի փոխ: Ես՝ այն շատ ու շատ հարմներէն որոնք տարեր եմ իբր արագու ժամէն զէպի գերեզման, լալով մամիս հետ, անտէջ վարձ մարմինները, ողորւած ծաղիկով ու արցունքով, հարկւրներու կսկիծին մէջէն: Ինք՝ հաւատարար երազելով իմ բառերէս մտքին մէջ չիտեամ անտէ պէտէքին:

— Ամէն կնիկ եօթը հոգի ունի:

Կը կրկնեմ անոր գեղին սա իմաստուն պատգամը Բայց կ'անշամ անոր պարզիկէ պատգամին կապուած պատկերները:

— Անունը:

— Որո՞ւ:

— Պէտէքին:

Ձեմ պատասխաներ:

• •

Կախուեր եմ փէշէն:

Բացեր է դուռը և լուր կը մուրայ:

Ապաստելներ եկող ու գացող: Մօրքուրը, արեւըր ուռած: Աղղաղներն: Բոյրորին զէմքին ահաւոր շղարչը անգատ սարսափին որով մահը կ'ըգետաւորուի ժամ մը հեռուէն: Մեղ չեն տեսներ ալ: Բժիշկ, բժիշկ, բժիշկ: Կ'ելլեն ու կ'իջնեն:

Ան կուլայ: Վա՛խը՝ դուրս քայլ փորձելու: Հարուստի աղաքը ինչէն չեն վախնար. նոյն իսկ մեր գեղը:

Ամուր եմ բռներ մետաքս պլուզէն. կակուղ ու սահող, որ տաք չէ սաղաթն: Բայց մատերուն մէջէն բարակ ու անուշ բա՛ն մը, նման իմ տղաց միսին երբ լիճէն կը հանենք անոնք կարմրորակ գունտերը, լոգանքէն յետոյ: Հոտոտ սա զգեստներուն տա՛լի ալ որիւր մը, իմինիս նման, որ ցաւին մուրճով զայ օղիկ ողկի: . . . Ու ձեռքս կ'երթայ, յետոյ, մաղբուռն, ասոնք ալ սահող, եղոտ ու հոտոտ, այնքան տարբեր իմ հանչցածներէն. . . :

Շարունակելի

Յ. ՕՇԱԿԱՆ

